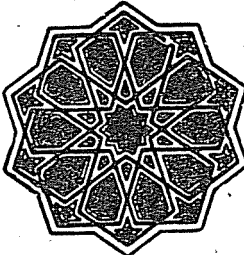

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

İLÂHİYAT FAKÜLTESİ DERGİSİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ İLÂHİYAT FAKÜLTESİ
TARAFINDAN YILDA BİR ÇIKARILIR

CİLT : XXXIX

585

EKMEK-ŞARAP AYİNİ (EVHARİSTİYA) KONUSUNDA KATOLİKLER VE PROTESTANLAR ARASINDAKİ ANLAYIŞ FARKLILIKLARI

Dr. Ahmet Hikmet EROĞLU

GİRİŞ

Hıristiyanlar arasında XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ortaya çıkan Ökümenik çalışmalar, II. Vatikan Konsili (1962-1965) sırasında, Katolik Kilisesi'nin de kendi tarzında¹ bu çalışmalara sıcak bakmasıyla yeni bir hız kazanmıştır. Ökümenik araştırmalar, üç ihtilaf üzerinde yoğunlaşmıştır. Bunlar, Vaftiz, Ekmek Şarap Ayini (Evharistiya) ve Ruhbanlık'tır. Evharistiya, aynı zamanda, Hıristiyanların en önemli ihtilaf konusu olarak gördükleri ve bir adam (Papa, Ruhbanlık) bir kadın (Meryem), bir şey (Evharistiya) şeklinde formüle ettikleri konulardandır. Bu yüzden, Evharistiya konusunda Katolik Kilisesi ile Reform'dan doğan Kiliseler arasındaki ihtilaflar, araştırmamızın konusu olmuştur. Ayrıca, Ökümenik Kiliseler Konseyi'nin bir organı olan "İman ve Kuruluş" komisyonunun da, 1982'de, Lima'da uzun çalışmalar sonucunda ortaya çıkardığı ve üzerinde bütün Hıristiyanların ittifak edebileceği bir metnin ilk örneği olarak öngördüğü "Bapteme Eucharistie Ministère"² adlı kitabın yayınlanması da bu konunun önemini ortaya koymaktadır.

1. II. Vatikan Konsili'ne kadar, Katolik Kilisesi, Ökümenik çalışmalara, o zamana kadarki "Kilise" anlayışından dolayı soğuk bakmıştır. II. Vatikan Konsili öncesi Papa XXIII. Jean'ın açıklamaları ve Konsilde meydana getirilen yeni Kilise anlayışı ile Katolik Kilisesi, kendisini merkeze oturarak diğer Hıristiyan mezheplere ve hatta diğer din ve inanışlara yeni bir yer biçmesiyle bu durum değişmiştir. O güne kadar, hatta günümüzde bile "Ökümenik Hareket" in merkezi sayılabilecek Ökümenik Kiliseler Konseyi'ne üye olmamakla birlikte, bu konseyin "İman ve Kuruluş" adlı komisyonu ile ortak Ökümenik çalışmalara başlamıştır. (Katolik Kilisesi'nin Ökümenik çalışmalara katılma süreci ile ilgili geniş bilgi için bkz. Ahmet Hikmet Eroğlu, "Ökümenik Hareketin Ortaya Çıkışı", Dinler Tarihi Araştırmaları, I. Ankara 1998, 223-236).
2. Bapteme Eucharistie Ministère, Éditions du Centurion, Paris 1992.

Evharistiya konusunda, Katolik Kilisesi ile Ortodoks Kiliseler arasında derin görüş farklılıkları bulunmamaktadır. Hıristiyanların birleşme gayretleri sürecinde, Katoliklerle Protestanlar arasındaki bu konu ile ilgili görüş ayrılıkları, engel olarak görünmesine rağmen, Ekmek-Şarap Ayini'nin yapılış tarzı, şu anda tartışma konusu yapılmamaktadır. Evharistiya'da İsa'nın mevcut oluş şekli ve Evharistiya'nın kurban özelliğinin olup olmaması, bu konudaki tartışmaların özünü teşkil etmektedir. Bu aynı zamanda çalışmamızın çerçevesini de belirlemektedir.

Bu çalışmada, temel metinlere istinad etmeye özen gösterilecektir. Katolik Kilisesi'nin görüşleri için, Gervais Dumeige tarafından derlenerek Fransızcaya çevrilen Papalık Genelgeleri ve Konsil kararlarına başvurulacaktır. Luter, Kalven ve Zwingli geleneği ile ilgili olarak, Reform Kiliselerinin oluşum sürecinde, üzerinde ittifak edilen temel metinler esas alınacaktır. Ancak, gerektiğinde ilânci el kaynaklara da başvurulacaktır.

Ekmek-Şarap ayini, Hristiyanlıkta önemli sakramentlerden ikincisidir ve "Evharistiya"* kelimesi ile ifade edilir. Evharistiya, Yunanca bir kelimedir. "Tanrı'ya şükür etme işi" anlamına gelir³. Terim olarak ise, Hz. İsa'nın son akşam yemeği hatırasına Hıristiyanlarca kutlanılan bir ayini ifade eder. Snoptik İncillerden, Matta İncilinde İsa'nın son akşam yemeği şöyle anlatılır: "Onlar yemek yerlerken, İsa ekmek aldı, şükran duası edip parçaladı ve şakirtlere verdi ve dedi: Alın, yiyin, bu benim bedenimdir. Ve bir kâse alıp şükretti ve onlara vererek dedi: Bundan için. Çünkü bu benim kanım, günahların bağışlanması için bir çokları uğrunda dökülen ahdin kanıdır. Fakat ben size derim: Babamın melekûtunda sizinle taze olarak onu içeceğim o güne kadar, ben asmanın bu mahsülünden artık içmeyeceğim."⁴ Ekmek-Şarap ayini için temel olarak alınan Pavlos'un açıklamaları ise şöyledir: "Çünkü size teslim ettiğimi ben Rabbinden aldım; Rab İsa ele verildiği gece, ekmek aldı ve şükrettikten sonra, kırdı ve dedi: Bu sizin için olan benim bedenimdir; bunu benim zikrim için yapın. Böylece de akşam yemeğinden sonra, kâseyi aldı ve dedi: Bu kâse benim kanımda bir ahittir; her kere içtikçe, benim zikrim için bunu yapın. Çünkü bu ekmeği her yediğiniz, kâseyi içtiğiniz zaman, kendisi gelinceye kadar Rabbin ölümünü ilan edersiniz."⁵ Bu olay, Matta, Markos, Luka ve Pavlos için İsa'nın bedenine ve kanına iştirak etmedir.

Snoptik İncillerde, İsa'nın bedenine ve kanına iştirak etme şeklinde olan bu olay, Yuhanna İncilinde daha geniş bir anlam ifade eder. Yuhan-

* Bu ayin için "Evharistiya" kelimesi daha çok Katolik Hıristiyanlar tarafından kullanılır. Protestanlar "La Cene" (Yemek, İsa'nın yemeği) kelimesini kullanmayı tercih ederler.

3. G. Jaquemont, "Eucharistie", Catholicisme, Paris 1995, 630.

4. Matta, XXVI/26-29; Markos, XIV/22-25 ve Luka, XXII/19-21'de buna çok yakın ifadelerle olay anlatılmıştır.

5. I. Korintoslulara, II, 23-25.

na, İsa'nın şahsında "hayat ekmeği", Yahudilerin çöldeki yiyeceklerinden (manne) daha üstün bir yiyecek olduğunu açıklar;⁶ İsa'nın eti ve kanı ebedî hayatı sağlayan ve devam ettiren ruhî bir yiyecektir. Yuhanna İncilinde bu husus şöyle anlatılır: "Doğrusu ve doğrusu size derim: İnsanoğlunun etini yiyip kanını içmedikçe, kendinizde hayat yoktur. Benim etimi yiyip kanımı içenin ebedî hayatı vardır; ben de onu son günde kıyam etti-receğim. Çünkü benim etim hakiki yiyecek ve kanım hakiki içecektir".⁷

Ekmek-Şarap Ayini, Hıristiyanlığın Yahudilikten tevarüs ettiği bir ibadettir. Bu, Yahudilik'teki, Fısıh yemeğinden gelen ve insanların aynı masa etrafında oturma olayına eşlik eden mistik kardeşlik birliğinden etkilenmiş bir ayinidir (La cène). Başlangıçta basit olarak ekmek bölmeyi gerektirirken⁸ daha sonra, bir ibadetin merkezi olmuştur.⁹ Bu ayine, put-perestlere Hıristiyanlığı yaymak için, Pavlos tarafından "sır" niteliği kazandırıldığı da ileri sürülmektedir. Daha önceki inançlarından dolayı put-perestler, mcrasimsiz bir dini tasavvur edemiyorlardı. Pavlos, daha önce Mesih ile Hıristiyanların birliğinin sembolü olan bu ayin ile Mesih'in haça gerilmesi arasında bir bağ kurdu. Ayindeki ekmek ve şarap unsurları bir sır haline geldi. Bunu günahlara bir kefarete, Tanrı'ya yaklaşıma haline getirdi.¹⁰

1. Ekmek Şarap Ayini Hakkında Temel Metinler

Ekmek Şarap Ayini hakkında ilk temel metin, Fransa'da yaşayan ve ekmek ve şarabın cevher değişimini (Transubstantiation) inkar eden, Evharistiya'da İsa'nın gerçek bedeninin olmadığını iddia eden Berenger'e 11 Şubat 1079 da Roma Konsilinde yaptırılan İman ikrarıdır. Bu ikrara göre Berenger, Evharistiya'da, takdis edilmeyele ekmeğin ve şarabın İsa'nın gerçek eti ve kanı olduğunu kabul ediyor.¹¹

Papa III. İnnocent 1202'de Lyon eski Başpiskoposuna gönderdiği mektupta ilk defa "transubstantiation" tabirini kullanmıştır.¹² 1208'de, yine III. İnnocent, Tarragone Başpiskoposuna gönderdiği mektupta, Evharistiya ile ilgili doktrini daha da pekiştirmiş, ekmek ve şaraptan "kurban" olarak söz etmiştir. Ayrıca bu mektubunda, Evharistiyayı geçerli

6. Yuhanna, VI/31-35.

7. Yuhanna, VI/53-55.

8. Resullerin İşleri, II/42.

9. Henry Duméry, Phénoménologie et Religion, P.U.F., Paris 1962, 52.

10. Ali Erbaş, Hıristiyan Ayinleri, Nun Yayıncılık, İstanbul 1998, 170-171.

11. La Foi Catholique, traduction et présentation de Gervais Dumeige, Editions de L'orante, 399.

12. La Foi Catholique, 400.

olarak kutlamak için Ruhbanlık vasfına sahip birinin gerekliliği üzerinde durmuştur¹³.

1215'te IV. Latran Konsilinde, daha önce III. Innocent'in mektubunda bahsettiği "transsubstantiation" tabiri, Konsil metinlerine ilk defa girmiştir¹⁴.

1418'de, Papa V. Martin'in genelgesi ile, Hus taraflarına karşı, rahip tarafından takdis edildikten sonra, ekmek ve şarapta her birinde İsa'nın vücut, kan, ruh ve ilahlıkla tam olarak bulunduğu dair yeni bir açıklama yapılmıştır¹⁵.

Floransa Konsilinde (1439) bir defa daha, Ekmek-Şarap Ayininin mahiyeti hakkında karar alınmıştır. Bu karar, Ermenilerin Ekmek-Şarap ayininde şaraba su katmamalarına karşı alınmıştır. Evharistiya'da kullanılacak şaraba biraz su katmak gerektiği üzerinde durulmuş ve buna İsa'nın çarmıha gerildiğinde böğründen su ve kan aktığına dair Yuhanna İncilindeki ifade¹⁶ delil olarak gösterilmiştir. Ayrıca bu konsilde, şarabın ve ekmeğin bütününde İsa'nın bedeninin ve kanının bulunduğu gibi, her parçasında da bulunduğu inancı tekrar edilmiştir¹⁷.

Yukarıda belirtildiği gibi, Kilise'ce Evharistiya konusunda yapılan açıklamalar ve Konsil kararları, belirli sebeplere dayanmaktadır. 1439'da Floransa konsilinde alınan karardan sonraki Evharistiya konusundaki ilk konsil kararı Trente Konsilinde (1545-1563) alınmıştır. Bu karar, doğrudan doğruya Reformcuları hedef almıştır. Bu yüzden, Trente konsilinde alınan kararlar Katolik Kilisesi'nin resmî görüşünü yansıtmaktadır.

2. Katolik Kilisesi'nin Evharistiya Konusundaki Görüşleri

Katolik Kilisesi'nin Evharistiya konusundaki görüşü, büyük ölçüde, daha önceki konsil kararlarına ve Papaların genelgelerine dayanır. Trente konsilinde, daha önceki kararlar yeniden tanımlanarak sistematik hale getirilmiştir. Bu konsilde, Evharistiya konusundaki kararlar iki ayrı oturumda, 1551 ve 1562'de kabul edilmiştir. Bu konsilin önceki oturumunda Evharistiya'da İsa'nın gerçekten var olduğu ve "transsubstantiation" anlayışı sonraki oturumunda da Evharistiya'nın "kurbanlık" mahiyeti hakkında karara varılmıştır. Bu bakımdan, Katolik Kilisesi'nin, İsa'nın gerçek olarak Evharistiya'da hazır bulunması ve Evharistiya'nın kurbanlık mahiyeti hakkındaki görüşleri ayrı ayrı ele alınacaktır.

13. La Foi Catholique, 400-401.

14. La Foi Catholique, 401.

15. La Foi Catholique, 402.

16. Yuhanna, XIX/34.

17. La Foi Catholique, 401-403.

a. İsa'nın Evharistiya'da Gerçek Olarak Hazır Bulunması ve "Transsubstantiation-Cevher Değişimi" Anlayışı

Trente konsilinin 13. oturumunda alınan kararda, Evharistiya'da ekmek ve şarabın takdisinden sonra İsa'nın gerçek tanrı ve gerçek insan olarak, hakikat olarak (vraiment) ve gerçek olarak (reellement) mevcut olduğu vurgulanmıştır. Bu anlayış ile, onun, göklerdeki Baba'nın sağında bulunması arasında Tanrı'ya mümkün olacağından dolayı çelişkinin bulunmadığı üzerinde durulmuştur¹⁸.

Konsilin 13. oturumunda, daha önce konsil metinlerinde de geçmiş olan "transsubstantiation" anlayışı da çok açık olarak şu şekilde tanımlanmıştır: "Çünkü İsa, Kurtarıcımız, ekmek türü altında onun gerçek bedenini sunduğunu (Matta 26, 26; Markos 14, 22; Luka 22, 19; I. Kol. 11, 24), her zaman Tanrı'nın Kilisesi'nde var olan bu kanaati, Konsil yeniden ilan ediyor; ekmeğin ve şarabın takdis edilmesiyle ekmeğin bütün cevherinin Rabbımız İsa'nın bütün cevherine ve şarabın bütün cevheri onun kanının cevherine dönüşmesi gerçekleşiyor; bu dönüşümü, Katolik Kilisesi yerinde ve doğru olarak transsubstantiation olarak adlandırıyor."¹⁹

Katolik Kilisesi'ne göre, Evharistiya ayininde, kullanılan ekmek ve şarap, İsa-Mesih'in bedeni ve kanı ile değiştirilir. İsa tümüyle ve parçalanmamış olarak orada hazır bulunur. Rahip, kutsal sözcükleri söyledikten, yani takdis ettikten sonra, ekmekle şarap artık yoktur ve o andan itibaren ekmek ve şarap, İsa'nın tapınılacak bedeni ve kanıdır²⁰.

Trente konsilinin bu oturumunda ayrıca, Evharistiya sakramentinde, İsa-Mesih'in ilahlığıyla ve ruhuyla birlikte tamamen beden ve kanının bulunduğunu reddeden, onun sadece belirti (ut in signo) veya simge (figura) veya etkisiyle (virtute) bulunduğunu iddia edenler de lânetlenmiştir. Aynı şekilde "transsubstantiation-cevher değişimi" anlayışını reddedenler de lânetlenmiştir²¹.

b. Katolik Kilisesi'nin Evharistiya'nın Kurbanlığı Konusundaki Görüşleri

Katolik Kilisesi'nin Reformcularla en büyük ihtilafı, Evharistiya'nın "kurbanlık" mahiyeti üzerinedir. Katolik Kilisesi'ne göre Tanrı, İsa'dan

18. La Foi Catholique, 405.

19. La Foi Catholique, 407.

20. Hristiyan İnancı, Derleyenler P. Xavier Jacob, P. Luigi Iannitto, Nilay Hıdıroğlu, İstanbul 1994, 310.

21. La Foi Catholique, 409-410.

önce gerek Nuh ile²² gerekse İbrahim ile²³ kurban edilecek yiyeceklerle ilgili anlaşmalar yapmıştı. Bu, aynı zamanda paylaşmak anlamına geliyordu; çünkü kurbandan herkes yiyordu. Yahudiler, Fısıh Bayramında kuzu ve mayasız ekmeği paylaşırken, Yahve'nin kendi seçtiği halkı için yaptıklarını gelen kuşaklara aktarıyorlardı. Tanrı'nın halkı, yemeği paylaşırken Rabbi ile olduğunu biliyordu. Onunla yaptıkları anlaşmayı yeniliyorlardı²⁴.

Son yemeğinde İsa, yeni bir anma kurbanı yerleştirdi. O, gerçek bir "Tanrı Kuzusu"²⁵ idi. O, sadece bir halkı tutsaklıktan kurtarmıyor, tüm insanlığı günaha tutsaklıktan kurtarmak istiyordu. Fısıh yemeği gibi, Evharistiya sakramenti de, hem kurban hem de kutsal yemektir²⁶. Daha önceki kurbanların bir çoğunda olduğu gibi, İsa'nın antlaşma kurbanında da kan döküldü ve İsa'nın akıttığı bu kan, her zaman mevcuttur²⁷.

İsa, kurban olmak suretiyle ilahî hayatın bedelini ödemiştir. Bu bakımdan kurban tektir. Bununla beraber, yeniden sunulmakla kurban tekrarlanır²⁸. Her Evharistiya ayininde İsa tekrar ölüp dirilmez, onun kurbanı canlandırılır. Evharistiya'da İsa, hem Başkâhin hem de kurbandır. Evharistiya kurbanı hem yaşayanların hem de ölümlerin mânevî ihtiyaçları için yapılabilir²⁹.

Katolik Kilisesi'nin Evharistiya'nın kurbanlığı konusundaki görüşleri, Trente konsilinin 22. Oturumunda (17 Eylül 1562) netleşmiştir. Bu Konsilde, Evharistiya'nın kurbanlığı vurgulanmış ve İsa'nın Haç'a gerilişinden başka kurban kabul etmeyen ve Evharistiya'nın kurban özelliğini reddeden Luter, Melancton ve Kalven'in tezleri mahkum edilmiştir.

Bu Konsilde, İsa'nın Haç'a gerilerek, herkese ebedî kurtuluşu gerçekleştirmek için öldüğü, son yemeğinde Kilise'ye, sevgili eşine, görünür bir kurban bıraktığı üzerinde durulmuştur. Fısıh yemeğinde İsrailoğullarına Mısır'dan çıkışlarını³⁰ hatırlatan yemek gibi kendisinin bu dünyadan Baba'sına geçişini hatırlatan yeni bir Fısıh yemeği yerleştirdiği belirtilmiştir³¹.

22. Tekvin VIII/20; IX/9-10.

23. Tekvin, XV/9-18.

24. Bkz. Hıristiyan İnancı, 300.

25. Yuhanna, 1/29.

26. Hıristiyan İnancı, 301.

27. Hıristiyan İnancı, 303.

28. Hıristiyan Öğretisi, Derleyenler Xavier Nuss- Hakkı Demirel, İstanbul 1994, 87.

29. Hıristiyan İnancı, 303.

30. Çıkış, XII/1-51.

31. La Foi Catholique, 415-416.

Evharistiya'nın ölümler ve diriler için görünür bir kurban olduğu Konsil'de şu şekilde karara bağlanmıştır: "Çünkü, Kudas ayininde gerçekleştirilen bu ilahî kurbanda, Haç auteli üzerinde kanlı bir tarzda İsa'nın kendini bizzat "bir defa sunması"³², kansız bir şekilde vardır ve kurban edilir. Kutsal Konsil, bu kurbanın gerçekten Tanrı rızası için olduğunu öğretir... Bu bir ve aynı kurbandır"³³.

Konsil'de ayrıca, Evharistiya'da Tanrı'ya gerçek, otantik bir kurban sunulduğunu kabul etmeyenler, Haç'ta gerçekleştirilen kurbanın basit bir hatırası olduğunu savunanlar ve bu kurbanın Tanrı rızası için olmadığını söyleyenler lânetlenmiştir³⁴.

II. Vatikan Konsilinde de Evharistiya'nın kurbanlığı üzerinde durulmuş ve şöyle denilmiştir: "Bütün Hıristiyan yaşamının kaynağı ve doruğu olan Ökaristi (Evharistiya) Kurbanı'na katılarak, Peder Tanrı'ya, Tanrısal Kurbanlık Mesih-İsa'yı ve onunla birlikte kendilerini de sunmaktadırlar."³⁵

Katolik Kilisesi'nin, II. Vatikan Konsilinde olduğu gibi, Evharistiya'nın kurbanlık özelliği olduğu inancını devam ettirdiği, Papa VI. Paul ve Papa II. Jean-Paul'ün açıklamalarından da anlaşılmaktadır. Papa VI. Paul bu konuda şöyle demektedir: "Çarmıha gerilme kurbanının ve bunun kurtarıcı gücünün kansız biçiminde yeniden oluşturulmasında İsa, Evharistiya Ayininde kurban edilir. Bu oluşum, kutsama sözcükleri aracılığıyla onun sakramente ekmek ve şarap görünümünde hazır bulunmaya başlaması ile olur. O, inananların manevî gıdası olur."³⁶ Papa II. Jean-Paul ise bu konuda şöyle demektedir: "Evharistiya, özellikle bir kurbandır: Bizim inandığımız ve Doğu Kiliselerinin açıkça söyledikleri gibi, Kurtuluş kurbanı ve aynı zamanda Yeni Ahid'in kurbanıdır"³⁷.

3. Evharistiya Konusunda Lutercilerin Görüşleri

Luterciler, Ekmek-Şarap Ayininde İsa'nın gerçek olarak bulunması konusunda, diğer Protestanların görüşlerinden daha çok, Katolik Kilisesi'nin görüşlerine yakındır denilebilir. Luterci gelenek, Evharistiya Ayininde, ekmek ve şarapta İsa'nın gerçek olarak mevcut olduğunu kabul et-

32. İbranilere, IX/27.

33. La Foi Catholique, 416.

34. La Foi Catholique, 419.

35. Tanrı'nın Ailesi, Latince'den Türkçeye çeviren Vincenzo R. Succi, 31; Lumen Gentium, 11.

36. Paul VI, La Doctrine et Le Culte de La Sainte Eucharistie (Mysterium Fidei), Vatican 3 Septembre 1965, s.26, nu.34.

37. Jean-Paul II, Le Mystère et le Culte de la Sainte Eucharistie, Editions Paulines, Montréal 1980, s.17, nu.9.

mekle birlikte, Katolik Kilisesi'nin "transsubstantiation-cevher değişimi" anlayışını kabul etmezler. İsa'nın Haç'ta kurbanlığından başka kurban kabul etmedikleri için, Evharistiya'nın, Tanrı rızası için kurban olmadığı görüşünü ileri sürerler.

Luter, Küçük Kateşizm'inde, Evharistiya konusunda ekme ve şarap altında İsa-Mesih'in gerçek kanının ve gerçek bedeninin olduğunu bu ayinin İsa tarafından kurulduğunu, Hıristiyanların günahattan kurtulmak için ondan yemeleri gerektiğini belirtmiştir³⁸.

Büyük Kateşizm'inde Luter, Küçük Kateşizm'de kısaca belirttiği Ekme-Şarap Ayini konusundaki görüşlerini daha geniş bir şekilde açıklıyor. Buradaki açıklamalar, bir bakıma, o dönemde diğer Reformcular tarafından ileri sürülen değişik tezlere de cevap niteliğindedir. Luter, Evharistiya Sakrementi nedir? sorusuna şöyle cevap veriyor; "Bu, Rab İsa'nın gerçek bedeni ve gerçek kanının ekmeğin ve şarabın içinde ve altında olmasıdır. İsa'nın sözü, bize, Hıristiyanlara cndan yememizi ve içmemizi emrediyor."³⁹

Luter, Ayinde söylenmesi gereken sözlere büyük önem veriyor ve bu sözlerden sonra, ekme ve şarabın sıradan olmaktan çıktığı üzerinde duruyor. Burada özellikle, "bu benim bedenimdir"⁴⁰ sözünü sembolik olarak kabul eden Zwingli'ye cevap niteliğinde olarak sözün önemini belirtiyor ve bu sözleri basit anlamı ile anlamak gerektiğini vurguluyor⁴¹.

Luteri Kiliselerce önemli kabul edilen metinlerden Ausbourg İman Açıklaması'nda⁴², Ekme-Şarap Ayininde ekme ve şarap türü (espece) altında İsa'nın gerçek (vrai) bedeni ve gerçek kanının, gerçek olarak (veriteblement) bulunduğu ve bunun aksi doktrinlerin⁴³ reddedildiği ifadeleri

-
38. Martin Luther, *Le Petit Catéchisme*, Edité par la Société Evangélique Luthérienne de Mission Intérieure en Alsace et en Lorraine, tarih yok, 42-43.
39. Martin Luther, *Le Grand Catéchisme*, La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, s.400, nu. 834.
40. Matta, XVI/26.
41. *Le Grand Catéchisme*, 400-403.
42. Ausbourg İman Açıklaması. Luter'in yakın arkadaşı ve Luteri Kiliselerin oluşmasında önemli etkisi olan Philippe Mélanchton tarafından; dinî problemleri çözmek ve Avrupa için tehlike olarak gördüğü Türkler problemini halletmek isteyen İmparator Charles Quint'e, Katoliklerin görüşlerine karşı Protestanların görüşlerini açıklamak için taktim edilmek üzere 25 Haziran 1530'da kaleme alınmıştır. Ausbourg İman Açıklaması, Luteri Kiliselerin İman konusunda en önemli metinlerinden biridir. (Bkz. *La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, 35*).
43. Burada da doktrinden kasıt, Zwingli'nin görüşleridir.

yer almaktadır⁴⁴. Yine Lutercilerin temel metinlerinden olan Ausbourg İman Açıklaması'nın Savunması⁴⁵ adlı eserde, İsa'nın son yemeğinde söylediği sözlerin sembolik olarak açıklanmasının yolunu kapamak için, İsa'nın bedeninin ve kanının, görünen şeyler olan ekmeğe ve şarapla, gerçek olarak ve cevher olarak bulunduğu görüşü yer almaktadır⁴⁶. Ayrıca bu eserde, İsa'nın Evharistiya'da bulunduğu sadece Romen Kilisesi tarafından değil, Ortodoks Kiliselerce de kabul edildiği vurgulanmaktadır⁴⁷.

Luter, Katolik Kilisesi'nin "transsubstantiation-cevher değişimi" anlayışına karşı görüşlerini, Smalkade Maddeleri'nde⁴⁸ açıkça ortaya koymuştur: "Transsubstantiation'a gelince, biz, 'ekmeğe ve şarap tabii cevherini kaybediyor, gerçek ekmeğe kalmıyor, sadece ekmeğin şekli ve rengi kalıyor' şeklindeki Sofistlerin (Katolik Kilisesi'nin görüşü) öğrettikleri incelikleri hesaba katmıyoruz. Zira, Kutsal Metne uygun olan, ekmeğin ekmeğe olarak da mevcut olduğudur. Pavlos "kırdığımız ekmeğe"⁴⁹ ve "öylece ekmeğe yesin"⁵⁰ derken buna işaret ediyor"⁵¹

Luter'in 1546'da ölümünden sonra, bir çok münakaşa ve münazara Luterciler arasında bölünmelere yolaçtı. Tartışma konularından birini de Evharistiya'nın mahiyeti teşkil ediyordu. Bu konuda, özellikle iki grup karşı karşıya gelmişti. Bunlardan birisi, Philippe Melancton taraftarı olduğunu ileri süren ve Kalvenist anlayışa yakın görüşe sahip olanlardır. Bunlar, "Filipist" olarak adlandırılıyorlardı. Diğerleri de koyu Lutercilerdi. Bir çok siyasî ve dinî otorite, bu ayrılıkları ve tartışmaları gidermek is-

-
44. Philippe Melancton, Confession d'Ausbourg, La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, s.61, nu.34.
 45. Ausborg İman Açıklaması'nın Savunması, Ausborg İman Açıklamasına Katolik Kilisesi mensuplarının karşı çıkmalarından dolayı, Charles Quint tarafından yine Melancton'a yazdırılmıştır. Latince versiyonu Mayıs 1531'de yayınlanmıştır. (Bkz. La Foi des Églises Luthériennes, 97).
 46. Phillippe Melancton, L'Apologie de La Confession d'Ausbourg, La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, s.163, nu.195.,
 47. L'Apologie de La Confession d'Ausbourg, s.164, nu.195.
 48. Papa III. Paul'ün 2 Mayıs 1536'da yayınladığı bir genelgeye karşı cevap vermesi için Prens Jean Frédéric tarafından Luterdan istenmiştir. Luter, kendisinden istenen bu metni, 3 Ocak 1537'de Prens Jean Frédéric'e takdim etmiştir. (La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, 252-253).
 49. I. Korintoslulara, XI/16.
 50. I. Korintoslulara, XI/28.
 51. Martin Luther, Les Articles Smalkade, La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, s.271, nu.443.

tedi. Bunun için bir çok toplantı yapıldı. Nihayet 1580 yılında, "La Formule de Concord" olarak adlandırılan bir metin üzerinde geniş ittifak sağlandı⁵².

Concord Formülü adlı metinde, Ausbourg İman Açıklaması'nın bazı kimseler tarafından yanlış yorumlandığı anlatılmaktadır. Bu kimselerin, Evharistiya'da İsa'nın, bedenini ve kanını ekmek ve şarapla manevî olarak verdiği görüşünde olduğu belirtilmektedir. Küçük Kateşizm, Büyük Kateşizm ve Luterci geleneğin diğer eserlerinden örnek verilerek, İsa'nın gerçek bedeni ve kanının ekmek ve şarapla ağız yoluyla bedensel olarak alındığı görüşü açıklanmaktadır⁵³.

İsa'nın "alınız ve yiyiniz, bu sizin için verilen benim bedenimdir"⁵⁴ sözünü akla uygun değildir diyerek yorumlayanlara cevap verilmektedir. İsa'nın bu sözünün, basit anlamı ile anlamının gereği vurgulanmakta ve Hz. İbrahim örneği⁵⁵ verilerek konuya açıklık getirilmektedir. Tanrı'nın İbrahim'den oğlunu kurban etmesini istemesinin akla, ilahî kanuna aykırı olmasına rağmen, İbrahim'in bunu tartışmadığı, bunun üzerinde akıl yürütmediği ve Tanrı'ya itaat ettiği belirtilmektedir⁵⁶.

Formül'ün sonunda, diğer konular yanında, Ekmek-Şarap Ayininde, İsa'nın mevcut olması ve kurbanlığı ile ilgili olarak maddeler halinde açıklamalar yapılmaktadır. Burada Katolik Kilisesi'nin "transsubstantiation-cevher değişimi" anlayışı reddedilmekte, Evharistiya'nın ölümler ve diriler için kurbanlığını savunmanın şirk olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca, İsa'nın bedeninin ve kanının manevî olarak alındığını iddia edenlerin görüşleri, Evharistiya'da, ekmek ve şarabın, var olmayan İsa'nın bedeninin hatırası olduğu görüşleri ve nasıl ki ekmek ve şarap bedenin gıdası ise, İsa'nın maddî olarak mevcut olmayan bedeninin de ruhun manevî gıdasıdır fikri de reddediliyor⁵⁷.

Yukarıda izah edildiği gibi Luterci gelenek mensupları, İsa'nın gerçek bedeni ve kanının Evharistiya'da gerçek olarak bulunduğunu kabul etmekle birlikte, ekmek ve şarabın cevherinin değişmediğine; ancak, İsa'nın bedeninin ve kanının cevher olarak da bulunduğu inanırlar. Böylece, Katolik Kilisesi'nin "transsubstantiation" anlayışı karşısında

52. La Formule de Concord, La Foi des Églises Luthériennes, Confessions et Catéchismes, Texte Publié par André Birmelé et Marc Lienhard, Éditions du Cerf, Paris 1991, 411-509.

53. La Formule de Concord, s.494, nu.1033-1034.

54. Matta, XXVI/26.

55. Tekvin, XXII/1-13.

56. La Formule de Concord, s.498-499, nu.1043-1045.

57. La Formule de Concord, s.506-508, nu.1060-1068.

"consubstantiation" görüşünü kabul ederler ekmek ve şarabın cevheri ile İsa'nın bedeni ve kanının cevherinin birlikte bulunduğu inanırlar.

Luteri Kiliseler, Evharistiya'nın dua ve iyi işler gibi bir kurban niteliğini kabul etmelerine rağmen, bunun Tanrı rızası için kurban olduğu fikrini reddederler⁵⁸.

4. Evharistiya Konusunda Zwingli'nin Görüşleri*

Zwingli'nin görüşü, aynı zamanda bu geleneğin savunucularından olan Cö colampade'in görüşüdür. Zwingli, İsa'nın göğe yükselmesinden sonra, bedensel olarak yeryüzünde hiç bir zaman bulunmadığını ileri sürer. Ona göre, İsa'nın yeryüzündeki varlığı ruhtur. Ona göre Kutsal Ruh, imanda iş görür ve İsa'yı inananın ruhunda hazır eder⁵⁹.

Zwingli'ye göre sakramentin gayesi, yaşanan ve içten hissedilen bu varolmayı dışa vurmak ve açıklamaktır. Bu, kederi açıklamak ve dışa vurmak için yas tutmaya benzer. Ekmek ve şarap, kesinlikle İsa'nın hazır bulunmasının bir taşıyıcısı, vasıtası değildir. Onlar, ancak işaretlerdir (signes). İsa'nın Kutsal Perşembe, de söylediği "bu benim bedenimdir..." sözünü, "bu benim bedenimi işaret eder" şeklinde anlamak gerekir. İsa'nın "iyi çoban benim"⁶⁰ veya "ben kapıyım"⁶¹ sözlerinin anlaşıldığı şekilde literer değil, yorumlayarak anlamak gerekir⁶².

Zwingli'ye göre, Evharistiya'nın kurbanlık niteliğinin olması, hiç bir şekilde söz konusu değildir. Bu, insanların İsa'nın ne olduğunu ve onlar için neler yaptığını ilan etmek için topluca yapılan bir ayindir⁶³. Ancak Zwingli'ye göre Evharistiya (La Cene), kutsal bir ayindir ve saygı ve saygınlık ister⁶⁴. Ona göre lütuf ve af, sakramentten önce gelir. İsa ile bağlantı, Kutsal Ruh ile yapılıp maddi bir desteğe ihtiyaç yoktur. Vaftiz ve Evharisti'nin iç ve şahsî bir değeri yoktur. O, Kilise'ye aidiyetin şahitliğidir⁶⁵.

58.

André Gounelle, "La Cène et La Réforme", Le Protestantisme Ce qu'il Est-Ce Qu'il N'Est Pas, La Cause, Carrières-sous-Poissy 1990, 81-82.

* 1549'da, Kalven ile Bullinger arasında, Evharistiya konusunda mutabakata varıldıktan sonra, Kalven geleneği ile Zwingli geleneği, Kalvenciliğin baskın olduğu, bir mezhebin iki kolu haline gelmiştir. Bununla beraber, Evharistiya konusunda kendine has görüşleri olmasından dolayı, Zwingli'nin görüşleri ayrı başlık halinde ele alınmıştır.

59. Gounelle, 82.

60. Yuhanna, X/11, 14.

61. Yuhanna, X/8.

62. Gounelle, 82-83.

63. Gounelle, 83.

64. Gounelle, 88.

Zwingli, "sacramentura" kelimesinin ilk dönemindeki anlamından yola çıkarak, ayini askerî birliğe katılmaya benzetir. Bu bakımdan Ekmek Şarap Ayini ile fert, kendisinin İsa'nın ordusuyla bir asker gibi birleşmiş olduğunu dışa vurur. Sakrement, inananın İsa ile ilişkisini değil, inananın Kilise ile ilişkisini kurar⁶⁶.

5. Kalvencilerin (L'Eglise Reformée), Evharistiya Hakkındaki Görüşleri

Kalvencilerin görüşleri, Reformcu Kiliselerden olmasına rağmen, Lutercilerden ayrılır. Kalven'in Evharistiya konusundaki görüşleri, İsa'nın bedeninin ve kanının gerçek olarak Ayin esnasında bulunduğunu savunan Luter ile, ekmeğin ve şarabın, hiç bir şekilde İsa'nın Ayin'de hazır bulunmasının taşıyıcısı olmadığını iddia eden Zwingli arasındadır.

Kalven, Ekmek Şarap Ayinini İsa'nın bıraktığı en önemli sakrament olarak görür. Bundan dolayı da şeytanın en çok bu sakrament konusunda Hristiyanlar arasına yanlışlıklar soktuğunu düşünerek, kendisini bu hataları gidermek için görevli sayar⁶⁷.

Kalven, öncelikle, ekmeğin ve şarabın işaret ettiği anlam üzerinde durur. Evharistiya'daki ekmeğin ve şarap, İsa'nın, kurban olarak vücudunu bir defa sunması ve insanların günahlarına bedel olarak kanını bir defa dökmesinin, ekmeğin ve şarapla insanlara tasdik edilmesini ve bunun meyvelerinden insanların faydalanmasını ifade eder⁶⁸. Takdis edildikten sonra, ekmeğin ve şarapın cevher değiştirilerek İsa'nın bedeni ve kanına dönüşmez⁶⁹. Sakrementlere has olan, ruhî olanı görünür işaretlerle göstermektir. Evharistiya'nın ruhî gerçeği budur. Ruhlarını beslemek için, İsa-Mesih'in eti insanlar için yiyecek, kanı içecektir. Şayet Evharistiya işaret olarak buna cevap vermiyorsa sakrament de yoktur⁷⁰.

Kalvenci Kiliselerin görüşüne göre, Ekmek Şarap Ayini, İsa-Mesih ile birliğin şahitliğini yapar. İsa, insanlar için sadece bir defa ölüp dirilmekle kalmamakta, bu Ayin ile, insanları eti ve kanı ile beslemeye devam etmektedir. İnsanlar bu Ayin ile İsa'nın hayatına ortak olur. Her ne kadar

65. Gounelle, 89.

66. Gounelle, 89-91.

67. Jean Calvin, Petit Traité de la Sainte Cène de Notre Seigneur Jesus-Christ, Paris 1959, 43.

68. Le Catéchisme de l'Église de Genève, Confession et Catechismes de la Foi Reformée, Labor et Fides, Cenevre 1986, 101-103, Nu. 347-348. Kalven, bu eseri, Strazburg'dan Cenevre'ye dönüşünde (1541) Strazburg'da ulaştığı tecrübeler sonucunda yazmıştır. Reform esaslarını Cenevre'de yerleştirmek amacıyla diyalog şeklinde kaleme aldığı bu eser, dinî kanunlardan ziyade, iman esaslarını ihtiva eder.

69. Jean Calvin, Petit Traité de la Sainte Cène, 48.

70. Jean Calvin, La Vrai Façon de Réformer L'Eglise Chretienne, Labor et Fides,

İsa, bütün insanları yargılamaya gelinceye kadar gökte de olsa⁷¹ gizli etkisiyle (vertu) ve Ruh'un anlaşılabilirliğiyle insanları beslemekte, bedeninin ve kanının cevheriyle yaşatmaktadır. Bu, manevî olarak yapılır ve insanların anlamasının fevkindedir, gökseldir. Evharistiya'da verilen ekmek ve şarap insanlar için manevî yiyecek olarak hizmet eder⁷².

İsa, Ekmek Şarap Ayininde maddî olarak bulunmasa da, onun bütün insanlara, hatırasında bu ekmekten yenilmesini ve şaraptan içilmesini buyurmasından dolayı, insan gözleri ile, koparılan ekmekte ve sunulan kupada, onun haça gerilmesini ve kanını dökmesini görür. İsa'nın bedeninin ve kanının işaretleri olarak kendisine Ayin'de verilen ekmekten yerken ve şaraptan içerken onun ebedî hayat için haça gerilen bedeni ve dökülen kanı ile ruhunu besler, hararetini söndürür⁷³. İnsan, her ne kadar, Evharistiya'da İsa'nın bedeni ve kanı ile manevî olarak beslense de, ekmek ve şarap, İsa'nın gerçek bedeni ve kanı olmaz. Nasıl ki, Vaftiz esnasında su değişmiyorsa, Ekmek Şarap Ayini sırasında da ekmek ve şarap değişmez; fakat onda bir işaret, ilahî bir alamet vardır⁷⁴.

İsa, beden ve kandan sebepsiz bahsetmiyor, nasıl ki ekmek ve şarap, insanın bedenini şimdiki hayatta besliyorsa, onun haça gerilmiş bedeni ve dökülmüş kanı da ebedî hayat için ruhun gerçek yiyeceği ve içeceği. Onun bedeni ve kanına Kutsal Ruh'un işi ile iştirak ediliyor; kutsal işaretler, onun hatırasına bedeninin ağız ile kabul ediliyor⁷⁵.

Ekmek Şarap Ayini konusunda en ayrıntılı bilgileri "La Confession Helvétique postérieure" ihtiva etmektedir. Bu metin, 1549'da, Kalven ile Bullinger arasında Evharistiya konusunda varılan mutabakattan sonra, Kalvenci geleneğin önemli metinlerinden biri haline gelmiştir. "La Confession Helvétique postérieure" ortaya çıktığında, Reformcu Kiliseler, Luterci Kiliseler ve Kalvenci Kiliseler olmak üzere, iki önemli guruba ayrılmıştı. Luterci Kiliselerin içinde, Luterci ve Melanştoncu iki görüş bulunuyordu. Kalvenci gelenekte ise Zwingli ve Kalvenciler bulunuyordu. Bu dönemde, daha önce, Luterciliğin Katoliklik aleyhine yayıldığı bölgelerde, Kalvencilik yayılmaya başlamıştı. Bu yüzden bu iki Reformcu gelenek birbiri ile kıyasıya bir rekabete başlamıştı. Hatta, Kalvencilere kıyan bazı Luterciler, "Kalvenci olmaksızın, Papacı (Katolik) oluruz" demeye başlamıştı. Kalvencilerin yeni yerlerde yerleşmelerinden dolayı, Katolik-

Genève 1957, 43-48.

71. Markos, XVI/19; Resullerin İşleri, I/2-11, III/21.

72. La Confession de Foi des Eglises Reformées de France, Confession et Catechismes de la Foi Reformée, 125-127.

73. La Catéchisme de Heidelberg, Confession et Catechismes de la Foi Reformée, 157-158, nu.75.

74. La Catéchisme de Heidelberg, 159, nu.78.

ler ve Luterciler olmak üzere iki mezhep kabul edilen bölgelerde, Kalvenciliğin inanç esaslarını derli toplu ele alan bir esere ihtiyaç duyuluyordu. Bunun üzerine Bullinger'den böyle bir eser yazması istendi. Bullinger'in bu isteğe karşılık olarak yazdığı "La Confession Helvétique Postérieure", önce İsviçre, daha sonra da Fransa, Macaristan ve Polonya'da Kalvenciliğin (L'Eglise Reformée-Reform Yapılmış Kilise) en önemli temel metni oldu⁷⁶.

"La Confession Helvétique Postérieure"da, Evharistiya esnasında İsa'nın etinin ve kanının içsel olarak alındığından ve onun kanının gerçek bir içecek, etinin gerçek bir yiyecek olduğundan bahsedilir. Ancak, yeme işinin birçok türleri vardır. Birisi bedensel yeme işidir. Bu durumda insan, eti ağzına alıyor, dişleri ile çiğniyor ve kanına gönderiyor. İsa'nın eti bedensel olarak yenemez⁷⁷.

İsa'nın bedeni ruhî olarak yenir. Ancak bunda et, ruha dönüşmez. Fakat bedensel olarak değil, ruhî olarak İsa-Mesih ile iletişim kurulur. İsa'nın bu çeşit etini yemek ve kanını içmek, kurtuluş için gereklidir. Bu olmadan kurtuluş mümkün değildir⁷⁸.

Bir de, İsa'nın bedeninin sakramental olarak yenmesi vardır. Bunda, İsa'nın bedeni, sadece içsel olarak ve ruhî olarak değil, dışsal olarak da, İsa'nın bedenini ve kanını görünür sakrament olarak da alınır. Bununla Kutsal Ruh, İsa ile iletişimi kurar ve Kilise'nin üyesi olma dışı vurulur⁷⁹. Evharistiya'daki ekmek ve şarap, İsa'nın gerçek bedeni ve kanı değildir. İsa, bedensel olarak ekmekte gizli değildir. Bundan dolayı, ekmek türü altında işaret alınır. Zira, İsa'nın bedeni göklerde, Baba'nın sağındadır. Bundan dolayı, ekmekte Rabbe tapmamak gerekir. İsa, Evharistiya kutlanan Kilise'sinde etkisiyle vardır⁸⁰.

Kalven, Evharistiya'nın kurban niteliği olduğunu kabul etmez. Çünkü ona göre İsa-Mesih tek kurbandır. Baba'sına haçta bedenini ve kanını insanların günahları için sunmuştur. Bu kurbanın tek kurban olarak kabul edilip de, Evharistiya'da onun yeniden gerçekleştirildiği fikrini de reddeder⁸¹.

75. La Catéchisme de Heidelberg, 159, nu.79.

76. Bkz. La Confession de Foi des Eglises Reformées de France, Confession et Catechismes de la Foi Reformée, 181-195.

77. La Confession Helvétique Postérieure, Confession et Catechismes de la Foi Reformée, 282-284.

78. La Confession Helvétique Postérieure, 284-285.

79. La Confession Helvétique Postérieure, 285-286.

80. La Confession Helvétique Postérieure, 286-287.

SONUÇ

Evharistiya konusunda, Katoliklerle Protestanlar arasındaki anlayış farklılıklarını ele aldığımız bu çalışmamız neticesinde, Protestanların da kendi aralarında inanç farklılığı bulunduğu ortaya çıkmıştır. Katolikler, kendi açılarından net bir anlayış ortaya koymuşlardır. Birincisi, Evharistiya'da İsa'nın gerçekten hazır bulunması ki bu, takdisden sonra ekme ve şarabın cevherinin, İsa'nın gerçek etinin ve kanının cevherine dönüşmesi şeklinde olur. Bu anlayışı Katolikler, "transsubstantiation" terimi ile ifade ederler. Katoliklerin ikinci görüşü ise, Evharistiya'da, İsa'nın haçtaki biricik kurbanının tekrar edilmesidir. Bu anlayışa göre Evharistiya'nın kurban özelliği vardır.

Protestanların Evharistiya konusundaki görüşleri çok açık değildir. Luterciler, Evharistiya'da İsa'nın gerçek olarak hazır bulunmasını kabul etmekle birlikte, "transsubstantiation" anlayışını reddederek "consubstantiation-ekmek ve şarabın cevheri ile, İsa'nın bedeni ve kanının cevherinin birlikte bulunması" görüşünü kabul ederler. Luterciler, Evharistiya'da kurbanlık niteliği olmadığı; ancak duada olduğu gibi bir yaklaşma niteliğinin bulunduğu görüşündedir.

Protestan olmalarına rağmen Zwingli ve Kalven'in Evharistiya konusundaki görüşleri, Lutercilerden ayırır. Zwingli, İsa'nın göğe yükselmenden sonra hiç bir şekilde yeryüzünde bulunmadığını kabul eder. İsa'nın yeryüzünde bulunması ancak ruhîdir. İsa'nın bu konudaki sözlerini sembolik olarak anlamak gerekir. Zwingli'ye göre, Evharistiya'nın kurbanlık niteliği kesinlikle yoktur. Kalvencilere göre ise, İsa, Evharistiya'da etkisiyle bulunur, ekme ve şarap cevher değiştirmez, buna inanmak, insanı, ekmekte Tanrı'ya tapınmaya götürür. Kalvenciler de Evharistiya'nın kurban niteliğini kabul etmezler.